

Kannattaako monopoliyrityksen nostaa hintaa negatiivisen kysyntäshokin vuoksi?

MATTI ESTOLA

Suomen tämän hetken talouslaman yksi merkittävin piirre on se, että huolimatta tuotannon alenemisesta kahtena peräkkäisenä vuonna yleisen hintatason muutos on pysynyt positiivisena (liite 1). Samanaikaisesti kuin asuntojen ja autojen hinnat ovat laskeneet, bensiinin, maataloustuotteiden, junamatkojen ja terveyspalveluiden hinnat ovat nousseet. Hintojen nousu kotitalouksien ostovoiman pienentyessä saattaa tosin olla seurausta tuotantokustannusten noususta sillä syksyn 1991 devalvaatio nosti tuontipanosien hintoja. Liitteestä 1 havaitaan, että nimellispalkat ovat nousseet kahden viimeisen vuoden aikana, joten myös kotimaiset tuotantopanoset ovat kallistuneet tänä aikana. Mark-up hinnoittelun perusteella toimiva yrittäjä siirtää lisäkustannukset hintoihinsa, joten tässä on yksi selitys yleisen hintatason nousulle aggregaattikysynnän pienentyessä.

Jos tarkastellaan mitkä hinnat ovat Suomessa eniten nousseet viimeisen vuoden aikana niin havaitaan, että hintojen muutokset ovat olleet hyvin erilaisia eri toimialoilla (liite 1). Kuten edellä todettiin, kustannuspohjainen hinnoittelu ja erilaiset panosrakenteet eri toimialoilla voivat olla syy havaittuun heterogeenisuuteen hintakäyttäytymisessä. Toisaalta negatiivisen tulojouston hyödykkeillä tulojen pienentyminen lisää kysyntää, joten tällaisten hyödykkeiden hintojen voidaan lama-aikoina olettaakin käyttäytyvän muista hinnoista poiketen. Hintamuutosten haitaria katsottaessa herää kuitenkin

kin kysymys onko mahdollista, että jotkin vahvasti monopolisoituneet toimialamme olisivat hintoja nostamalla pyrkineet kompensoimaan kysynnän pienenemisestä aiheutuneen tulojensa vähenemisen. Tätä kysymystä pyrin tässä kommenttipaperissa tutkimaan hyvin pelkistetyllä mallilla monopoliyrityksen käyttäytymisestä.

1. Monopolin hinnoittelu negatiivisessa kysyntäshokissa

Tutkitaan tässä luvussa perinteisen yhtä tuotetta tuottavan monopoliyrityksen hinnoittelukäyttäytymistä. Tehdään yksinkertaisuuden vuoksi seuraavat oletukset: 1) monopoliyrityksen kohtaama »kysyntäkäyrä» on lineaarinen, 2) yrityksellä on täydellinen informaatio myydyistä määristä eri hintatasoilla ja 3) yrityksen kustannukset riippuvat ainoastaan tuotannon määrästä. Jos yrityksen kohtaama kysyntä pienee jostain eksogeenisestä syystä, aiheuttaa tämä kysyntärelaation siirtymisen origoa kohti. Tätä tilannetta havainnollistetaan liitteiden 2 ja 3 kuvioissa 1, 2, 3 ja 4 erilaisilla kysynnän hintajoustoilla ja kustannusrakenteilla.

Lähtötilanteen kysyntärelaatiota merkitään $d1$:llä ja negatiivisen kysyntäshokin jälkeistä kysyntärelaatiota $d2$:llä. Kysyntärelaatioista johdettuja rajatuottorelaatioita merkitään $mr1$:llä ja $mr2$:llä ja rajakustannusrelaatiota mc :llä. Optimaaliset (hinta, määrä) -kombinaa-

tiot ovat alkutilanteissa (p_1, q_1) ja lopputilanteissa (p_2, q_2).

Kuvioissa 1 ja 3 havaitaan normaali hinnan ja määrän pieneneminen kun taas *kuvioissa 2 ja 4* havaitaan määrän pienevän ja hinnan nousevan. *Kuvioiden 1 ja 2* kysyntärelaatiot ovat identtiset joten ero hinnoittelussa johtuu rajakustannusrelaation muodosta. *Kuvioissa 3 ja 4* taas kustannusrakenteet ovat samat joten ero hinnoittelussa johtuu kysyntärelaation kaltevuudesta eli hintajoustavuudesta. Tämän paperin mielenkiinnon kohteena oleva tilanne saadaan aikaan siis *kuvioissa 2 ja 4*. *Kuvioiden* perusteella havaitaan hinnan nostamisen kannattavan hyödykkeillä joiden marginaalikustannukset kasvavat voimakkaasti tuotantoa pienennettäessä (vahvasti kasvavat skaalatootot) sekä alhaisen kysynnän hintajouaston hyödykkeillä.

2. Loppupäätelmät

Tämän lyhyen kommenttipaperin tarkoituksena oli osoittaa se, että pienentynyt kysyntä ylei-

sen laman vuoksi saattaa monopolisoitujen toimialojen kohdalla johtaa siihen, että niiden kannattaa korottaa hintojaan. Tällainen käyttäytyminen on sitä todennäköisempää mitä voimakkaammin yrityksen rajakustannukset laskevat kyseisellä tuotannon alueella ja mitä alhaisempi hyödykkeen kysynnän hintajousto on. Jos monopolisoidut toimialat käyttäytyvät tällä tavalla reaali maailmassa lisää se hintojen jäykkyyttä taloudessa. Tämä taas vaikeuttaa talouden sopeutumista kysynnän pienenemiseen, sillä palkkojen alentaminen olisi helpompaa saada aikaan jos myös hinnat laskisivat. Näillä perusteluilla talouspoliittinen suositukseni onkin kilpailun lisääminen monopolisoiduilla toimialoilla, jotta talouden tehokkuus negatiivisten kysyntäshokkien absorboinnissa paranisi.

Kirjallisuus

- Suomen Pankki (1992): BOF Monthly Bulletin, October 1992, Vol. 66, No. 10.
Tilastokeskus (1992): kuluttajahintaindeksi, kesäkuu.

LIITE 1.

Bruttokansantuotteen kasvuprosentit:

1990–1991	–7.5 %
1991–1992	–1.7 %

Kuluttajahintojen prosenttimuutokset:

1990 : 6–1991 : 6	4.2 %
1991 : 6–1992 : 6	2.7 %

Nimellispalkkojen prosenttimuutokset:

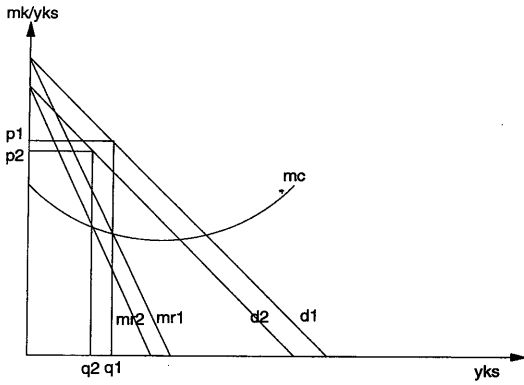
1990 : II–1991 : II	6.3 %
1991 : II–1992 : II	2.0 %

Kuluttajahintojen prosenttimuutokset hyödyke-ryhmittäin periodina 1991 : 06–1992 : 06:

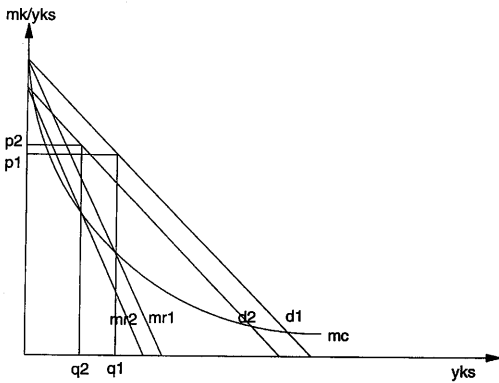
0. Ravinto	0.5 %
1. Juomat, tupakka	3.8 %
2. Vaatetus, jalkineet	2.9 %
3. Asuminen	–0.6 %
4. Kotitalouskalusto	3.3 %
5. Terveystenhoito	8.7 %
6. Liikenne	3.6 %
7. Vapaa-aika	6.2 %
8. Muut	3.5 %

LIITE 2.

Kuvio 1. Negatiivisen kysyntähokin vaikutus monopoliyrityksen hinnoitteluun »normaali»-tilanteessa

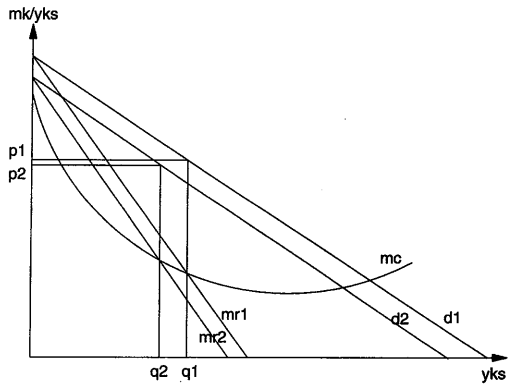

Kuvio 2. Negatiivisen kysyntähokin vaikutus monopoliyrityksen hinnoitteluun tilanteessa jossa marginaalikustannukset laskevat voimakkaasti tuotannon kasvaessa

LIITE 3.

Kuvio 3. Negatiivisen kysyntähokin vaikutus hinnoitteluun joustavan kysynnän tapauksessa

Kuvio 4. Negatiivisen kysyntähokin vaikutus hinnoitteluun joustamattoman kysynnän tapauksessa

